

שבעה-עשר איש ואשה סימלו בשנת תשי"ז את הישגיהם וכשלונותיהם של ישראל והעולם הם נבחרו על-ידי עורכי "העולם הזה", שנמנעו מלבחור באיש-האמנות של תשי"ז מאחר של נמצא אף לא איש אחד במדינה אשר חולל מאורע אמיתי והיה ראוי לתואר זה. נימוקי הבחירה של הששה-עשר מצטרפים לדו"ח על מצבה של מדינת ישראל בשנת תשי"ז.

אנשי השנה תשי"ז

לוחם-החרות ההונגרי

העולם גברור שהצית להבה

במשך כמה ימים בשנת תשי"ז עצרה האנושות כולה את נשימתה. היתה זאת אחת מן השעות המעטות בהיסטוריה כאשר גם אחרון האדם מרגיש בלב מרומם שהוא עד להתפרצות אמיתית של הרוח האנושית המקורית.

האיש שחולל פלא זה לא היה אדם יחיד. כמו כל התקוממות אנושית גדולה, אי אפשר היה לזהות אותה עם אדם אחד, אפילו לא עם חוג או מסגרת רעיונית אחת. גיבור המאורע היה העם ההונגרי, על תשעת מיליון בניו. במרכז הסערה עמדו מיליון תושבי בודפשט, שקמו לפתע נגד השלטון הקומוניסטי המשועבד לברית-המועצות, שיחררו את עירם במשך כמה ימים נהדרים, כשהם לוחמים בבקבוקים נגד טנקים, באקדחים נגד תותחים.

מה גרם למהפכה? חוגים רבים ומשונים, נטיות רבות וסותרות, סייעו להתפרצות. קומוניסטים צעירים שמאסו בהנהגה שעבדנית, אנשי-רוח ומשוררים שמרנו בכבליו של משטר נוקשה, פאשיסטים, אנטישמים ודמוקראטים מימידי המערב — כל אלה לקחו בה חלק. אולם כל אלה היו כאילו וכאפס לעומת היום האמיתי של המרד, איש-העולם של שנת תשי"ז, לוחם-החרות ההונגרי האלמוני, שלא ידע בדיוק מה הוא רוצה ולאן הוא חותר, שפירסם כרוזים ילדותיים וקרא קריאות דרמטיות, כשהוא נישא על כנפי שאיפה אנושית עתיקה ככדור-הארץ עצמו: שאיפת-החופש.

אף שהמרד טבע בדם ונשאר אפיזודה טראגית, הרי שאיפה יסודית זו של לוחם-החרות ההונגרי היתה בהחלט בת שנת תשי"ז. היא היתה הכוח המניע למאורעות העיקריים של השנה בוויר העולמית. היתה זה תהליך שזעזע את האימפריה הקומוניסטית האדירה של סטאלין, מולאדובוסטוק ועד ברלין המזרחית, מפקינג ועד סופיה.

מרכז התהליך היה בברית-המועצות עצמה. בימיו של סטאלין הוקמה בארץ זו רודנות אכזרית, שבוה לחייו של הפרט, הקריבה את כל זכויות האדם על מזבח המטרה המרכזית שהציבה לעצמה: להפוך בכוח ארץ מפגרת ונחשלת למעצמה תעשייתית חדישה. היתה זאת מטרה שנשאה בחובה את זרע חיסול בעליה — כי כאשר הצליחה הרודנות הסטאלינית להפוך את מולדתה לעוצמת תעשיית השני בעולם, במצאה את עצמה עומדת מול מיליונים של משכילים חדישים, המהנדסים והרופאים שהיא עצמה יצרה אותם. האדם הסובייטי המשכיל החדש לא השלים עוד עם משטר שקם בחברת נחשלת של מונופולים. הוא דרש חופש חדש, שלא היה אפשרי במשטר האסכטאלי-למחצה של סטאלין וחסידיו.

שאיפה חדשה זו גרמה לזעזוע עמוק בארץ הסובייטית. מיבצע חיסול הסטאליניזם, שקחל עוד בשנים הקודמות, קיבל תנופה חדשה. האיש שהפך את עצמו לסמל של מיבצע זה, ניקיטה כרושצ'וב, חיסל בשמו את מתנגדיו העיקריים, גיאורגי מאלנקוב, לזר כנגוביץ וויאצ'סלב מזודטוב.

במדינה הקומוניסטית השנייה, סין העממית, התפתח תהליך דומה, כאשר הכריז מאו טסה-טונג על סיסמתו החדשה: "מאה פרחים פורחים בנן, מאה השקפות מתחרות במדינה" — קריאה לחופש חדש בעם הגדול ביותר בעולם.

לעומת כשלונו של אימרה נוג', האיש שהפך בעל-כורחו לדובר המרד ההונגרי שנכשל, הצליח בפולין מנהיג קומוניסטי אחר, וולאדיסלב גומולקה, לבצע מרד שקט ומתון, שהשיג מידי השלטון הסובייטי מידה רבה של עצמאות לפולין. מדינת ישראל

ראתה במו עיניה את תוצאות העצמאות הזאת בדמותם של העולים החדשים מפולין. שהורשו השנה על-ידי המשטר של גומולקה לצאת למולדתם החדשה. האיש שיכול היה לזקוף חלק רב ממהפכה אדירה זו על חשבונו היה יוסיפ ברוז טיטו, המורד הראשון שרשם על דגלו את רעיון הקומוניזם הלאומי העצמאי. גם השנה שיחק תפקיד מרכזי מאחורי הקלעים במהפכה האנטי-סטאלינית. בהשאאה למהפכה זו, ולמאורעות המסחררים במרחב השמי (ראה איש השנה), היה שאר העולם שקט מאוד, לא הוציא מתוכו אישים דרמטיים. המתיחות העולמית הלכה ופגה, כתוצאה מחיסול הקיצוניות הסטאלינית ברוסיה. באמריקה מת ג'ו מקקארתי, חסרי-ידיים וכמעט נשכח. חיסול הסטאליניזם גרר אחריו גם את חיסול היפוכו ובן-זוגו, המקקארתיזם, שהיה בזוי לא פחות. המעצמות העולמיות התחרו ביניהן בחדירה פוליטית וכלכלית לחלקי-העולם שמחוצה להן. במעבדות השקטות נמשכה התחרות הנוראה על "הנשק הסופי". ברוסיה הוטס הקליע הירווי הביקני-בשתי הראשון, שאין בפניו שום הגנה יעילה. אולם ככל שהתגבש הנשק הזה, כן התרחקה המלחמה העולמית, שהפכה נוראה מדי מכדי שמישהו יוכל לקחת להשיג בה הישג כלשהו. זאת היתה עובדה קיימת: עליאף הפספוסים האינסופיים והעקרים בועיות פירוק-הנשק של חמש המעצמות בלונדון. כסמל לאישי להרגעת הכללית נבחר מחדש דווייט אייזנהואר לנשיא ארצות-הברית. הוא סימל את השלחה, הפריחה והרגעת-העצבים הממושכת בארצו. התהליך היחיד בעולם המערבי שהתקרב בחשיבותו למהפכה הגדולה בגוש ה-סובייטי היה היווצרו של השוק האירופי המשותף, הצעד הגדול הראשון לאיחוד אירופה המערבית אחרי אלף שנות מלחמה. גם זה היה מיבצע ששום אדם יחיד לא הסביע עליו את חותמו, אם כי לא היה אפשרי ללא תמיכתו הנלהבת של קונראד אדנאואר הגרמני וחבריו בצרפת. בדוהיבשת של אפריקה, מחוץ למרחב השמי, לא היו תהליכים מכריעים. ללא מע-שים דרמטיים, הלך הגוש הזה וגדל, הפך יותר ויותר למרכז-המשקל העולמי. עוצ-מתו האדירה, שאינה מבוססת על כוח צבאי, הופגנה בצורה מוחצת, נגד ישראל, בימי מיבצע-סיני. במשך שנת תשי"ז גדל גוש זה בשני מועמדים חדשים: שתי המדינות הצעירות בעולם: הרפובליקה הכושית של גאנה, בהנהגת קוואמה נקרומה, וה-ממלכה המוסלמית של מאלאיה, בהנהגת השליט העליון, טואנקו עבד א-ריחמן. עלייתה של אפריקה, דוהיבשת ש-ישראל שוכנת בדיוק במרכזה ובנקודת-החיבור החיונית שלה, היתה התהליך שנשא בחובו את העתיד של העולם — ושל ישראל.

זוועה במאגיארוסק: קרובי משפחה מזוהים את גופותיהם של 85 הרוגי המרד שנהרגו שם